

Sune Berthelsen

Anarkisme og radikalisme

Hans Jæger 1854-1910

[...] de individuelle anlæg og tilbøjeligheder, der staar i strid med den gjængse moral, trænges tilbage; [...] Ved denne individualiteternes nivellering fattiggjøres det personlige individuelle liv, og følgen er, at samfundslivet, det sociale liv, i stedet for at være et frugtbart samliv mellem rigt udviklede individer, hvis forskjelligartede og ejendommelig udformede naturer bryder sig imod hinanden i et rigt vekslede farvespil, svinder ind til en ensartet sammenlevens farveløse graat i graat. Fattiggjørelsen af den enkeltes liv hævner sig mangefold paa det sociale livs gehalt.”!

[...]

Der gives i vort samfund en liden skare mennesker – mest sønner af brave, pene forældre – for hvem det fattige aandforladte liv i det moderne samfund ikke har den tillokkelse, at udsigten til at leve et sligt liv formaar at sætte deres energi i bevægelse – mennesker for hvem det moderne samfund er en øde, trøstesløs sandørk, hvor de ingensteds kan fæste bo, hvor de bare vanker omkring og vandsmægter efter livet. Den lille skare er fremtidens fortidlig fødte børn, dens første udsæd, mændene med de store behov, fremtidsbehovene, der først kan tilfredsstilles under friere, rigere og skønnere samfundsformer, som det er forbeholdt fremtiden at skabe – det er den landflygtige, hjemløse bohème.

Fortalen til Fra Kristianiabohêmen (1885)

Hans Jæger ryddede med sine radikale angreb på den offentlige sædelighedsmoral banen for en lang række af de senere forfattere i Det moderne norske Gennembrud. Prostitution, der var uhyre udbredt men aldeles tabubelagt i den offentlige debat, var sammen med spørgsmål om seksualitet henvist til lægevidenskaben. Hans Jæger søgte at overføre det moralske konfliktstof fra videnskaben til kunsten i bestræbelsen efter at skabe den moderne norske roman. Den kunstneriske fremstillingsform skulle forenes med det afdækkende for derved at nå frem til frigørelsen (særligt i sædelige spørgsmål).

Når Jæger forsvarede prostitutionen og krævede agtelse for dens udøvere skete det i protest mod det traditionelle ægteskabs snærende bånd. Skulle prostitutionen afskaffes måtte ægteskabet afløses af den frie kærlighed. Det var nødvendigt at gribe

om nældens rod, idet Jæger betragtede kampen mellem menneskets natur og den gængse samfundsmoral som kimen til alle ulykker.

Da Norge i 1884 fik sin første parlamentariske regering, venstre-regeringen under Sverdrups ledelse blomstrede håbet om en friere fremtid. Det vakte følgelig stort røre da Jæger året efter oplevede at få romanen *Fra Kristiania Bohêmen* (1885) beslaglagt for blasfemi og usædelighed, ligesom han senere i samme sag blev fyret fra sin stilling som stenograf ved Rigsdagen og måtte udstå en fængselsstraf. Under retssagen forsvarede Jæger sig med, at ”Den er skrevet med rykende menneskeblod; de skikkelser som trer Dem i møte fra dens verker, de lever, lever med virkelighetens eget liv. Ta på dem og føl: de lever under Deres fingre, de er gjort av levende menneskekjøtt; det er virkelighetens røde blod som ruller i deres årer, legg hånden på dem hvor De vil og kjenn: livets pulsslag sitrer i hver muskelfiber under huden; - lytt! Og De skal høre deres hjerter slå.” Jægers oprigtige kunstneriske engagement fik højesteret til at nedsætte straffen. Vigtigt er det, at Jæger med sin kompromisløse konfrontationskurs afmærkede valpladsen for 1880’ernes emancipationsdebat. Han bidrog kraftigt til at i tale sætte den seksualitet som det hidtil havde været umuligt at behandle inden for den borgerlige offentlighed.

Efter fængselsopholdet drog Jæger til Paris, men inden havde han været den naturlige leder af den gruppe kunstnere og forfattere i Kristiania, der under navnet Kristiania Bohêmen gjorde op med samfundets snærende normer og seksualitets sammensurethed. Sammen med maleren og forfatteren Christian Krohg formulerede Jæger ”Bohêmens ni bud”, der bl.a. krævede at den sande bohême skulle skrive sit eget liv, skulle overskære sine familierødder, skulle lave skandale i Christiania Teater, aldrig skulle angre og endelig skulle bohemen begå selvmord. Selvmordet realiserede hverken Krohg eller Jæger, men ellers levede de fornemt op til deres hårdtslående manifest.

Af Hans Jæger

Kants Fornuftskritik (afhandling 1878)

Olga (skuespil 1883)

En intellektuel forførelse (skuespil 1884)

Fra Kristiania Bohêmen (roman 1885)

Kristianiabilleder (roman 1888)

Syk Kjærlighet (selvbiografisk roman 1893)

Bekjendelser (selvbiografisk roman 1902)

Fængsel og Fortvilelse (selvbiografisk roman 1902)

Anarkismens Bibel (1906)

Om Hans Jæger

Om Hans Jægers forfatterskab, der er ganske sparsomt behandlet i eftertiden, skal her nævnes: J.J. Ipsens levnedsskildring *Hans Jæger* (1926), der er baseret på personlige oplevelser. Ellers skal nævnes Olav Storsteins artikel ”Hans Jæger”, i *Edda*, nr.35, årg. 22, (1935), s. 130-166. Den nyeste behandling af forfatterskabet er Ketil Bjørnstads biografiske roman *Jæger: en skæbne*, (2003).